

TÜRÜK

2019, Yıl/Year: 7, Sayı/Issue:16, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: **31.01.2019**

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: **14.03.2019**

Sayfa / *Page*: 42-55

Research Article / Araştırma Makalesi

Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK670>

Yazar / *Writer*:

Doç. Dr. Ergin JABLE

Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
erginjable@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi. Cevdet ŞANLI

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretimi Bölümü
csanli@gmail.com

Esat KERMENDİ

Niğde Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
ekermendi@gmail.com

KÜRESELLEŞME SÜRECİ İÇERİSİNDE KOSOVADA ARNAVUTÇA VE ARNAVUTÇADAKİ TÜRKÇE KELİMELE

Öz

Küreselleşme süreci içerisinde dünya üzerinde tüm değerler hızla değişirken, küreselleşme ismi altında milletlerin veya toplumların değerleri asimile edilip kaybettirilmektedir. Küreselleşme hukuk tanımayarak milletlerin kimliklerini, milli değerlerinin düzenini bozarak işgal mekanizması gibi ortaya çıkmaktadır. Toplumsal kuralların sadece kâğıt ya da masa üzerinde kaldığı insan hayatını düzenlemek yerine insan hayatına hitap dahi etmediği, soyut hukuk denilen sistemlerine eleştirel bir bakış açısı bile getirmediği görülmektedir. Hukuk sistemlerinin etkin olmadığından şikâyet edebilmek için önce kuralların yaşam biçimlerine uygun konulması gerekir. Tabii hukuk kuralları ile pozitif hukuk kuralları arasındaki o derin uçurumu da ifade edilmelidir. Toplumların

kurallara biat edebildiği, kuralların toplumlara nizam getirebildiği yarınlara örnek teşkil edebilecek nitelikte en ufak bir kelime dahi olsa toplumlar kendi değerlerini savunup küreselleşmeye boyun eğmemeli, bu küreselleşme işgaline geç olmadan kendi değerlerini kurban etmemelidirler.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Kosova, Arnavutlar, Türkçe, Kültür,

ALBANIAN WORDS AND TURKISH WORDS IN ALBANIAN LANGUAGE IN KOSOVO, DURING THE PROCESS OF GLOBALIZATION

Abstract

In the process of globalization while values all over the world are changing, the values of nations or societies are being assimilated and getting lost under the name of this process. Globalization emerges as an occupation mechanism by disrupting the order of national values and the national identities by superseding the law. When social rules remain only on a paper, instead of structuring human lives we see that they do not even apply to it and nor do they bring about a criticism to the system which is called the abstract law. To be able to criticize the ineffectiveness of the system of law, firstly the rules should be applicable to the lifestyles they were made for. The enormous difference between the natural and positive law should be mentioned as well. The societies should protect their values from the globalization and they should not sacrifice their values to the occupation of globalization before it is too late. Instead, the societies should strive for protecting their values through systems that should be exemplary for tomorrow, where law can bring order to the society and the society can adhere to the law.

Keywords: Globalization, Kosova, Albanian, Turkish, Culture,

Giriş:

Bu makalede, Balkanlardan on yıl önce devlet olan ve büyük bir çoğunluğu Arnavutlardan oluşan Kosovadan Arnavut dilinde yayınlanan kitap, gazete, dergi, şirket isimleri; yaşam tarzında Batıya ayak uydurma ile büyük güçlerin yanında yer almayı göze alıp kendilerini sağlama alma algısıyla ayakta kalmaya çabalayan siyasetin ve siyasetçinin dili; dünya üzerinde olduğu gibi teknolojinin yayılmasıyla bilgisayar ve telefonlardan etkilenerek her günkü yazı ve konuşmalarda kendi ana dillerine ait kelimeleri değiştirerek kullanmaları; ekonominin getirdiği sıkıntılarla küçük ölçekli tüccar işletmelerine yönlenerken zanaatlara önem verilmediğini, bilime pek fazla ilgi gösterilmediğini, her geçen gün kültürün değişerek kaybolmaya yüz tuttuğunu, dünyada toplamı on milyonu aşan Arnavutların sadece Kosovadan yaşayan iki milyonu aşkın Kosovalı Arnavutların yazı ve konuşma dillerinde, kültürlerinde küreselleşmenin getirdiği işgalin durmaksızın devam ettiğini, Arnavutların, Arnavutçanın ve Arnavutçadan yaşayan bazı Türkçe kelimelerin yaşamaya devam ettiğini, bazı Türkçe kelimelerin yerine Arnavutça değil yabancı kelimelerin yerleştiğini göreceğiz.

Küreselleşme süreci içerisinde Balkanlardan farklı diller, farklı kültürler Batıdan ve birbirlerinden etkilenerek birçok değişikliğe ya da asimilasyona uğramaktadırlar. 2. Dünya savaşından sonra bir arada yaşayan farklı diller ve kültürler, birbirlerine karşı savaşarak, küreselleşme süreci başarıyla devam etmiş, Yugoslavya parçalanmış, Yugoslavyadan 7 devlet ortaya çıkmıştır. 1980'li yıllara kadar refah içinde yaşanan Yugoslavyadan farklı dinler, diller ve kültürler birbirlerini etkilemişlerdir. 2. Dünya savaşı sonrası hızla dillerini Türkçe kelimelerden arındırmaya yönelik Arnavutluk ve Kosovalı Arnavutlar, 24 Mart 1999 yılının NATO hareketinden önce Kosovalı Arnavutlar kendi dil ve kültürlerinden taviz vermemişlerdir. NATO hareketinden önce Sırplarla mücadele eden Arnavutlar dil ve kültürlerini korumakta ısrar etmiş, Sırp tarafından aşırı milliyetçilik ile nitelendirilmişlerdir. Siyasi kargaşalar ile savaşın kapıda olması, Sırp baskısı, 1990 yılında Kosovalı Arnavutların kamu kurumlarını, okulları ve üniversiteleri terk etmelerine sebep olmuş, Albanolojiye ait bilim adamlarının en güçlü olduğu dönemlerde bilim ve dilin gelişmesinde duraklama meydana gelmiştir. Bununla birlikte milli duygularıyla hareket ederek dil ve kültürlerine sahip çıkan Kosovalı Arnavutların dil ve kültürleri savaştan sonra değişikliklere uğramıştır. Küreselleşme sürecinin başında gelen Batı ülkeleri, Kosovanın kurtarıcısı ve dostu olarak görünse de sinsi ve taktiksel bir biçimde Kosovalı Arnavutların diline, kültürlerine, milli değerlerine hızla etki etmişlerdir. Ana ülkeleri Arnavutluk dışında Kosovada yaşayan Arnavutlar Kosova nüfusunun % 95'ini oluştururlar. Buna savaş ve ekonomik sebeplerle son zamanlarda AB ülkelerine göç eden 1.3 milyonu da eklersek Kosovalı Arnavutların sayısı 3.3 milyonu bulmaktadır. NATO hareketinden önce bilgisayarların pek bulunmadığı Kosovada, savaştan sonra bilgisayar, cep telefonu, tablet, sosyal medya, gazetelerle ve televizyonlarla tanışan Kosovalı Arnavutların etkilenmekten çok farkında olmadan Batının çeşitli taktiklerle uyguladığı küreselleşme maskesinin arkasında asimilasyona uğradıklarını görmemek mümkün değildir. Her geçen gün teknolojinin yayılmasıyla kelime üretmemenin yoksunluğu ile karşı karşıya kalan Kosovalı Arnavutlar kendi dillerine rağmen yabancı dillerden kelime almaktan çekinmemektedirler, küreselleşme sürecini doğal bir süreç gibi görmektedirler veya bu değişimi umursamamaktadırlar. Otellerin, restoranların, şirketlerin, dükkanların, gazetelerin, televizyonların gittikçe artması bu çeşit iş yerlerine verilen isimlerin de % 90'ın üzerinde yabancı kelimelerden oluştuğu gözden kaçmamaktadır. Siyasette, bilimde, sporda özellikle sosyal medya ile günlük konuşma ve yazı dilinde Arnavutçaya yerleşen yabancı kelimeler kendini göstermektedir. Osmanlı Devleti yönetiminde 500 yıldan fazla ortak kalan Arnavutlar 1. ve 2. Dünya savaşlarından sonra hedef ve amaç belirledikleri Sırplarla mücadele ederken milli değerlere sahip çıkmış, 1999 yılında NATO hareketinden “Birleşmiş Milletler kontrolünde siyasi ve kültürel boşlukların verildiği yıllara kadar” 2008 yılında Bağımsızlık süreci ve kabulü ile AB'ne ayak uydurma çabalarıyla dil, kültür ve milli değerlerden yumuşama dönemine geçmiştir. Bugün, ekonomik, siyasi, kültür ve yaşam standartlarında kriz yaşayan Kosova, AB'nin izole ettiği, serbest vize hakkını tanımayarak bunalım geçiren Kosovalıların ve Kosovalı Arnavutların vize serbestisi hakkının verileceği tarihten sonra Kosovayı oluşturan %40'ı aşkın genç nüfusunun terk edeceklerinin işaretleri görülmektedir. Kosovalı Arnavutların nüfusunun tamamının % 90'ı İslam dinine mensup olduğu, son üç yıl içerisinde 200 binin üzerinde Kosovalı Arnavutların başta Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine kaçak yollardan göç ettikleri görülmektedir. Teknolojinin gelişmesi çeşitli yönlerden Kosova toplumlarını etkilerken, sosyal medya, cep telefonu, watsap, viber gibi programlar üzerinden yazışmalarda pek dikkat edilmeyen fakat en fazla

kullanılan kelime İngilizcenin “okey” kelimesinin kısaltılmış hali “ok” kelimesi sürekli kullanılmaktadır. Arnavutça karşılığı olarak “po/bëhet” veya Türkçesi “evet/olur/tamam” kelimeleri kullanılmamaktadır. Önceleri Arnavutçanın konuşma dilinde Türkçeden alınıp kelime sonunda dil-diş ses değişikliğine uğrayan ünsüz ile “taman” kelimesi kullanılmıştır. Bugün kısaltılmış “ok” kelimesi neredeyse tüm Kosova Arnavutları tarafından konuşma dilinde olduğu gibi yazı dilinde de kullanılmaktadır.

Bugün Balkanlardan dil araştırmalarıyla ilgili pek uğraşılmadığı kanısına varan Prof. Dr. İrfan Morina, Türk Dilinin Balkan dillerine etkisi konusunda birçok makale yazmıştır. Fakat, bugün bizi fazlasıyla ilgilendiren yüzyıllarca kullanılan Türk Dilinin etkilediği Balkan dillerinden Türkçe kelimelerin kaldırılmasıdır.

“Üniversitelerden medyaya (televizyon, gazetelere), halk dili hariç Türkçe kelimeler sanki bir merkezden görevlendirilmiş gibi Balkan dillerinde yavaş yavaş kendisini kaybetmektedir. Türkçenin yerine İngilizce, Fransızca, Almanca kelimeler yer almaktadır”(Morina, 2012 : 127)

Konu ile ilgili birçok kelimeyi örnek gösteren ve doğru tespit eden Morina, Arnavutçaya Arapçadan değil, kelimelerin Türkçe sayesinde girdiğini savunmaktadır.

“Tarihte Bizanslar Adriyatik sahillerinden Mısır’a kadar geniş bir bölgeyi işgal ettiklerinde bu yörelerde yaşayan halkları her alanda olduğu gibi dil açısından da hakimiyetleri altına almışlardır. Bu münasebetle kökeni Latince olan bir yığın sözcük doğu dillerine akıntı yapmaya başlamıştır. Örneğin : “kalem” sözcüğünün kökeni Latinceye bağlı olduğu fakat zamanla bu sözcük Yunancaya “kalamos”, Arapçaya “kalam”, Türkçeye “kalem”, Türkçeden de Sırbırvatçaya ve Arnavutçaya “kalem” veya “kalemi” şeklinde geçtiği görülmekte.” (Morina, 1985: 31)

Öte yandan Latif Mullaku “Türkçenin Arnavutça Üzerindeki Etkisi” isimli makalesinde şu tespitlerde bulunur:

“Ele geçirilen ülkeye beraberinde yabancı dili getiren yabancı egemenin egemenlik dönemi, dil ödünçlemelerini büyük ölçüde etkiler: genel olarak, bir ülkede yabancı egemenlik ve yabancı dilin kullanılma dönemi ne kadar uzun olursa, ödünç alınan dil öğelerinin sayısı o kadar artar, ilgili ödünçlemelerinin girişi daha derin ve daha yaygın olur, ödünçlemeler alan dile sistematik bir biçimde giren kelimeler de o kadar fazla kullanılır. Türk egemenliği dönemi Arnavut bölgelerinde oldukça uzun sürdüğü için Arnavutçaya Türkçeden giren kelime sayısı oldukça büyük ve yaygındır.” (Mullaku, 1990 : 33)

Her iki dilin karşılıklı alfabeleri.

Arnavutçanın alfabeti: a, b, c, ç, d, dh, e, ë, f, g, gj, h, i, j, k, l, ll, m, n, nj, o, p, q, r, rr, s, sh, t, th, u, v, x, xh, y, z, zh.

Ünlüler: a, e, ë, i, o, u, y.

Ünlülerin Türkçedeki karşılığı: a, e, ı, i, o, u, ü.

Ünsüzler: b, c, ç, d, dh, f, g, gj, h, j, k, l, ll, m, n, nj, p, q, r, rr, s, sh, t, th, v, x, xh, z, zh.

Ünsüzlerin Türkçedeki karşılığı: b, ts, ç, d, dh, f, g, c, h, y, k, l, l, m, n, ny, p, ç, r, r, s, ş, t, th, v, dz, z, j.

Türkçenin alfabeti:

a, b, c, ç, d, e, f, g, ğ, h, ı, i, j, k, l, m, n, o, ö, p, r, s, ş, t, u, ü, v, y, z.

Gazete isimlerinin Arnavut dilinde olması memnun edici olsa da her yazılan yazıların içeriklerinde adeta yabancı kelimelerin taarruz şeklinde ilerleyip Arnavutçayı yakın zamanda işgal edebileceğini görülmektedir.

Gazete isimleri: Lajm / Haber, Zëri / Ses, Koha / Zaman, Kosovasot / Kosova Bugün, Botasot / Dünya Bugün gibi.

Kosovanın en büyük gazetelerinden biri olan “Koha Ditore – Günlük Zaman / Kosovasot – Kosova Bugün/ Zëri - Ses” isimli gazetelerden çıkardığımız Batı dillerinden Arnavutçaya yerleşen kelimeler:

administrata - yönetim/idari işler, agjenda - gündem, aksident – kaza, aktivistëve - eylemciler, aktual - yeni, aleancë - ittifak, aleatët – ortaklar, ambasador – büyükelçi, ambienti - çevre, analistët - yorumcular, aneksoi – eklemek, shoven – ırkçı, argumenton – belgelemek, arrestim – tutuklamak, arti – sanat, aspekt – görüş, atraksion – cazibe, auditim – denetim, automjet – araç, avancimit – ilerlemek, bibliotekë – kütüphane, bilanc – denge, biznesmen - iş adamı, ceremonitë – törenler, citim – alıntı, civilizim - medeniyet, debat - tartışma, deficit – eksik, definohet – tanımlanır, deklaruar – belirtilen, demonstrues – gösteri, departament – bölüm, deputet – milletvekili, detaj – ayrıntı, dezinformim - yanlış bilgi, diagnozë – tanı, diferenca – fark, diskutim – tartışma, dokument – belge, drejtori – yönetmen, edukim – eğitim, efekte – etki, efikas – verimli, ekskluzivisht – özel, ekstreme – aşırı, ekzekutiv – kurul, ekzil – sürgün, ekziston – mevcut, elitave – seçkinler, emergjente – acil, emigrantëve - göçmen, entuziazmi – coşku, esenciale - gerekli, fakt - gerçek, falsifikim - sahtecilik, familjare – ailece, festa – bayram, figur – şekil, financave – maliye, fiskal – mali, fleksiv - esnek, fondacion - vakıf, forca – güç, garant – kefil, gjigante - dev, globalizimi – küresel, guvernatori – vali, grant – hibe, harmoni – uyum, heronj - kahraman, ide – düşünce, identifikuar – tespit, identike – özdeş, identitet – kimlik, iluzioneve – hayal, imigrant – göçmen, implementuar - uygulama, implikojnë - içerme, imponojnë – dayatma, individuale - bireysel, insiston – ısrar, instalim – yüklemek, instinkt - içgüdü, interesi - çıkar, interpretohen – yorumlamak, intervistën - görüşme, intitucional – kurumsal, investim – yatırım, izolim – yalıtım, kalendarik - takvim, kalkulimi – hesaplama, kandidat – aday, kapitale – sermaye, klasave – sınıf, klasifikohen – sınıflandırma, kidnap - kaçırmak, koment – yorum, kompania – şirket, komunikimi – iletişim,– konfiskuar – haciz, konflikt – çatışma, konservatorë – muhafazakar, konsiderim – düşünce, konstatuar - sonucuna, konsumatorë – tüketici, kontest – bulgu, kontratë – sözleşme, korrektësi – doğruluk, korridor – hol, korrupsioni – rüşvet, kosto – maliyet, kriminelë – suçlu, kritik – eleştiri, kryeministri - başbakan, kultivonin – yetiştirmek, letër – kağıt / mektup, libër – kitap, logjikë - mantık, lokacioneve – konum, magjike – sihirli, magjistralen - kara yolu, mandati – dönem, manipulim – hile, menaxhim – yönetim, menaxhojnë – yürütürler, migrim – göç, militarizuar – askerileştirme, ministri – bakan, minoritet – azınlık, mobilizim – seferberlik, moment – an, monetar – parasal, nacional – milli /ulusal, nacionalist – milliyetçi, negativ – olumsuz,

negocim – müzakere, nivel – seviye, objektı - tesis, obligim - yükümlülük, opsione - seçenek, organizatave – kuruluşlar, orientim – yön, partnerë – ortak, pasagjerët - yolcular, penale – ceza, periudha - dönem, personal – kişisel, popullsi – nüfus, pozitë – iktidar, precedentiı - devinim, preokupim – kaygı, president – başkan, presion – baskı, prioritetet – öncelik, private – özel, problemet – sorunlar, proces – süreç, publikuar – yayınlanan, puç – darbe, qendër – merkez, rajonale – bölgesel, realisht – gerçek, redaksive - haber merkezi, reduktiohej - azaltmak, regjistrim – kayıt, republikë – cumhuriyet, respekt - saygı, revolucion – devrim, rezervë – yedek, rezultatet – sonuçlar, rivalitetë – rekabet, rob - esir/ köle, rrezik – tehlike, seancë - oturum, seriozitet – ciddiyet, shkallë – merdiven / derece, shkollë – okul, solidaritet - dayanışma, sovranitetit – egemen, specialë – özel, spital – hastane, stabile – dengeli, stacion – durak, studentë – öğrenci, studime – çalışmalar, sukses – başarı, supozohet - varsayım, tensionet – gerilim, transform – dönüştürmek, transparent - şeffaf, trazirave – kargaşalar, unioni – birlik, urbanistik – kentsel, version – biçim, vizit - ziyaret, vota - oy, xhirollogarinë – hesap numarası, zakonshme - genellekle.

Gazetelerde de olsa Türkçe kelimelerden Arnavut yazı dilinin de pek kopamadığı görülmektedir. Her gazetede en az otuz (30) Türkçe kelime bulunmaktadır. Yine Kosovanın en büyük gazetelerinden sadece biri olan “Koha Ditore – Günlük Zaman” isimli gazeteden çıkardığımız Arnavutçadan bugün hala kullanılan Türkçe kelimeler:

axhë - amca, bastisje – baskın, borxheve – borçları, borxh – borç, boshe – boş, çiftligjëve – çiftlikler, dogmën – düğmesi, dyqan – dükkân, fishekë – fişek, haraç – haraç, hendek – hendek, hesap – hesap, hise – hisse, hurma – hurma, inat – inat, karshi – karşı, kolltuku - koltuk, konak – konak, konakët – konaklar, limon – limon, magaze – mağaza, maskon – maske, qark – çark, rastet – vaka, ryshfeti – rüşvet, sherr – şer, shirit – şerit, shoferi – şoför, themeluar – temeli atılmış /kurulmuş, xhurulldi – gürültü, yqmetit – hükümetin.

Küreselleşme sürecinde şirket, otel, restoran, dükkan isimlerinde de yabancı kelimeler kendini belli etmektedir. Kosovalı Arnavutlar şirket isimleri konusunda da kendi dillerinde şirket veya dükkanlara yabancı isimler vermekten çekinmemektedirler.

“Boston, California, Venezia, Abba, Amaro, X – bar, Love, Fellini, Rings, Mocca, Mabelle, Company, Color, Company, Delux, Fructal, Lybrary, Next, Orex, Panorama, Pasticeria, Sanremo, Style...” gibi.

Morina gibi, Mullaku, yıllar önce Türkçe kelimelerin Arnavutçadan arındırma sürecine girdiğini ifade eder.

“Türkçeden giren kelimelere karşı takınılan tutum hakkında ve bunların kullanılmalari, sınıflandırılmaları hakkında pek çok şey söylenebilir. Ne var ki burada bu konunun bütün inceliklerinden bahsetmemiz mümkün değildir. Bununla birlikte bugünkü (çağdaş) Arnavut yazın dilinin gelişmesiyle Türk dilinin öğelerinin oldukça azaldığını ifade etmem fazla abartılı bir ifade olmadığının kanatindeyim. Arnavutçaya Türkçeden giren arındırma süreci genel olarak geçen yüzyılın ikinci yarısında başlamış, özel olarak da bağımsız Arnavut devletinin kuruluşundan (1912) ve ikinci dünya savaşından sonra yapılmıştır. Bunun böyle olmasına karşılık, Türkçeden Arnavutçaya giren kelime sayısı hem konuşma dilinde, hem de yazın dilinde oldukça çoktur” (Mullaku, 1990 : 33)

Ancak bazı küçük ölçekli dükkan ve şirketlerde, Arnavutlar kendi isimlerini, isimlerinin kısaltılmış şeklini, soyadlarını veya doğdukları şehrin / kasabanın ismini vermektedirler.

“Devolli – Devoğlu, Edi - Edi, Gjinolli – Cinoğlu, Prizreni - Prizren, Shantiri - Şantir, Te Syla - Sülodan, Visari - Visar,” gibi.

Arapça, Farsça kelimelerle birlikte birçok Türkçe kelimenin yaşadığını, Mithat Hoxha tarafından Türkçeden Arnavutçaya tercüme edilmiş Yunus Emre Divan’ı eserinde kullanılan Türkçe kelimeleri görüyoruz.

abadi - abadi, abdürezzak - abdyrrezzaku, ahır - ahuri, ahiret - ahireti, akça - akçe, arafat - arafat, arif - arif, arşın - arshit, aşk - ashku, ayetler - ajetet, azrail - azrail, bahçe - bahçe, bardak - bardaku, bektaş - bektashijane, bela - bela, belkiz - belkize, beyit - bejt, bıçak - bıçakun, bırakmak - braktisja, bohça - bohçe, boş - bosh, boşluk - boshlluk, burak - buraku, bülbül - bilbil, cafer - xhafer, camii - xhami, canan - xhanan, canı - xhani, celaleddin - xhelaledini, cemaat - xhemmat, cennet - xhenneti, cep - xhep, cevahir - xhevahiri, ceyhun - xhejhun, coşku - qoshku, çakmak - çakmaku, çardak - çardak, çehre - çehre, çeyrek - çerek, çift - çift, damar - damarë, dava - dava, defter - defteri, derman - derman, derviş - dervish, dev - div, divan - divani, dükkân - dyqan, emanet - amanet, emir sultan - emir sultan, ene’l hakk - enelhak, eskişehir - eskishehir, evliyalara - evlijave, fakir - fakiri, felsefi - filozofike, ferman - ferman, figür - figur, filan - filan, gazel - gazel, gazi - gazi, gusül - gusl, hac - haxh, hadis - hadith, hakikat - hakikati, hâli - halli, haram - haram, hatim - hatem, helal - hallallin, hırka - hirkë, hızır - hizri, hicri - hixhri, hiç - hiç, hocalar - hoxhallarët, huri - hyri, ilahi - ilahi, islam - islam, israfil - israfili, kâbe - qabe, kadı - kadiu, kafes - kafaz, kâfir - qafir, kaftan - kaftan, kale - kala, kalıp - kallëpi, kandil - kandili, kanun - kanuni, kapak - kapakë, kasım - kasëm, kaside - kaside, kat - kat, kaygısız - kajgusuz, kaza - kazasë, kazan - kazan, kazma - kazmë, kebab - qebap, kefen - qefine, kerpiç - qerpiç, kervan - karvani, kible - kiblja, kılavuz - kallauz, kına - këna, kurban - kurban, kıyamet - kiameti, kirpikler - qerpiket, koca - koxha, konak - konak, kova - kova, kör - qorri, kulhüvallahü - kulhuvalla, kupa - kupe, kuran - kuran, laf - llafe, levha - levh, leyla - lejla, leylek - lejleku, lezzetli - lezetshëm, malı - malli, marifetullah - marifetullah, mecnun - mexhnun, mecnun - mexhnuni, medet - medet, medrese - medresja, mehmet çelebi - mehmet çelebi, mensur - mansur, merhem - melhem, mermer - mermer, mesnevi - mesnevi, meyhane - mejhanja, mihrap - mihrabi, milleti - mileti, minber - minber, miraç - miraxh, misafir - misafir, mistik - mistik, molla - molla, müderris - myderris, müftü - myfti, münkir - mynker, mürşit - myrshidi, müslüman - musliman, müşteri - myshteri, müteveli - myteveli, namaz - namazi, naz - nazë, nefis - nefsi, nemrut - nemrud, nesih - nesih, nişan - nishan, nur - nur, nurlu - nurshme, ocak - oxhaku, odunpazarı - odunpazari, paşa - pasha, pazar - pazar, pekmez - pekmezi, perde - perde, peri - perish, peygamber - peygamberi, pîr - piri, rahim - rahim, rızık - rizk, rivayet - rivajet, rükû - ruku, rüstem - rustemi, sakat - sakat, saksı - saksı, salihli - salihli, saltanat - salltanet, sarı - sari, sarık - sarik, sarraf - sarraf, saz - sazë, secde - sexhde, sedef - sedefi, selam - selam, selis - selis, selman - selmani, selvi - selvi, sema - sema, sevda - sevda, sipahi - spahi, sofrayı - sofrën, sucuk - suxhuk, sufi - sufi, sultan - sultan, şah - shah, şaştı - shashtiset, şeker - sheqer, şerbet - sherbet, şeriat - sheriati, şevval - shevval, şeyh - sheh, şeytan - shejtan, taç - tagji, tahir bey - tahir bej, tarikat - tarikat, tatar - tatar, tekke - teqe, tesbih - tespah, tesfir - tesfiri, tespit - tespitë, tevhit - tevhid, tuba -

tuba, turşu - turshi, türbe - tyrbja, usta - usta, ümmet - ymmet, vakıf - vakfi, vakıf - vakfi, varak - varak, veysel karani - vejsel karani, vişne - vishnje, yahu - jahu, yeşil - yeshil, yunus - junusi, zahit - zahidi, zebani - zebani, zincir - zingjir, ziya – zija. (Hoxha, 2011 : 15 – 231)

Yine aynı eserde, Mithat Hoxha tarafından Türkçeden Arnavutçaya tercüme edilmiş Yunus Emre Divan'ı eserinde kullanılan yabancı kelimeleri de görüyoruz.

aksan - diakritike, başbakan - kryeministër, belge - dokument, bilgi - informacioni, birlik - unitet, ciddi - serioze, coşku - entuziazmit, derece - grade, dönüştürme - conversion, duygu - emocion, evrensel - universal, gerçek - fakt, gerçeklik - realitet, gerekli - esenciale, gizem - mister, idari - administrat, ilgi - interesim, kahraman - heroi, kanıt - argumente, katkı - kontribut, kayıt - regjistrim, kesinlikle - absolutisht, kişi - person, kişilik - personalitet, kişisel - personale, karamsarlık - pesimizmi, kütüphane - biblotekë, maddi - materiale, mantık - logjika, metin - tekst, örnek - ekzemplareve, özel - privat, sayıbilimi - numerologjinë, sermaye - kapital, simge - simbol, siyaset - politik, sonuç - konkluzion, sözcükbilim - leksikologjia, sözdizimi - sintaks, şaşırtıcı - enigmatik, taklit - imitacionit, tarafsız - indiferent, tarih - histori, taşbaskı - litografi, toplu - kolektiv, tutarlı - konsekuent, tutku - pasion, uzman - specialist, varsayım - supozim, hayal - iluzion, yapay - artificialitet, yorum - koment, yönelme - orientuar, yöntem - procedura, ziyaret - vizit, zorbalık – despotizëm. (Hoxha, 2011: 15 – 231)

Eski Anadolu Türkçesi (Kosova Türk Ağzları'ndan) etkilenecek Arnavutça halk dilinde halen kullanılan kelimelerde ses olayları değişikliklerini, ses değişikliklerinde ya da ses olaylarında dişlileşme, dudaklaşma, yutulma, incelme, kalınlaşma gibi birçok kelimenin değişikliğe uğradığı görülmektedir.

Arnavutçadanki Türkçe kelimelerde, Türkçenin ses olayları görülmektedir. Konuyla ilgili Jetmira Alla birçok doğru tespitlerde bulunmuştur.

Dişlileşme:

#ç < #k /çilim < kilim, qorr << kör, qoshe << köşe, gostek << köstek (Alla, 2018:523), qymyr << kömür (Alla, 2018:521), qyp << küp, qyrk << kürk,

/ç/ < /k/ bereçet < bereket, dyqan << dükkân, kanaxheq¹, << kına gecesi, sheqer < şeker, teqe << tekke,

/l/ < /r/ melhem – merhem,

ç# < k# / spinaq << ispanak,

Damaklılaşma:

/g/ < /ğ/ dugme < düğme, ogurzi << uğursuz

/k/ < /h/ bakshish < bahşiş,

/y/ < /h/ mejdi < mehdi,

¹ Bu makaleyi yazmamıza neden olan araştırma görevlisi Esat Kelmendi, sohbet esnasında “kanacec” kelimesini kullanmıştır. Kendisine “kanacec” kelimesinin anlam olarak ne ifade ettiğini sorduğumuzda, evlilikten birkaç gece önce kadınların toplanıp kutlama düzenledikleri gece olduğunu söylemiştir. Arnavutça'da olduğu gibi Türkçe'deki karşılığı da aynı anlamı ifade eder.

/y/ < /k/ *mejtep* < *mektep*,

Dudaklılaşma:

m# < n# / *bujrum* < *buyrun*,

Patlayıcılaşma:

/g/ < /ğ/ *begenis* < *beğenmek*, *degdis* < *değmek*, *pogaçe* < *poğaça*,

g# < y# / *beg* < *bey*,

Ötümsüzleşme:

#ç < #c / *qoshku* < *coşku*,

f# < v# / *pilaf* < *pilav*,

/k/ < /ğ/ *çakêrdis* < *çağırmaq*,

/t/ < /d/ *pite* < *pide*,

z# < s# / *kafaz* < *kafes*

Ötümlüleşme:

c# < ç# / *tagj* < *taç*,

d# < t# / *myrshid* < *mürşit*, *tevhid* < *tevhit*, *zahid* < *zahit*,

/p/ < /b/ *mihrab* < *mihrap*,

Erime:

Ø < /i/ *spahi* < *sipahi*,

Yutulma:

Ø < #y/ *ullë*² << *yol*

Ø < /n/ *xhenet* < *cennet*,

Ø < /t/ *baksuz* < *bahtsız*,

Ø < /v/ *daullëxhi* < *davulcu*,

Ø < /y/ *kiamet* < *kıyamet*,

İncelme:

akça < *akçe*, *arpacık* < *arpaxhik*, *bohça* < *bohçe*, *huri* < *hyri*, *kapıcık* < *kapixhik*, *malı* < *malli*, *sarı* < *sari*,

Kalınlaşma:

² Jable: “Arnavutça’da “ullë” kelimesi “yol” demektir. “y” yutulmuş / düşmüş, “o” daralmış ve “l” Türkçe’de olduğu gibi ön damak “l”si kullanılmaktadır.” Bu kelimenin dayanağı “y”lerin yutulmasıyla meydana gelen farklı bir örnekte görüyoruz. (Alla, 2018: 522)

böbrek < bubrek, ergüven < jorgovan, emanet < amanet, figür < figur, helal < hallall, kale < kala, müslüman < musliman, müzik < muzik, rüstem < rustemi, semerci < samarxhi, tesfir < tasfir, zulümcü < zullumxhi,

Düzleşme:

u < i / borçlu < borxhli, davulcu < daullexhi, müftü < myfti, soylu < sojli, topçu < topxhi,

ü < i / bülbül < bilbil, müslüman – mysliman / musliman,

Yuvarlaklaşma:

a < o / inatlaşmak < inatosem,

ı < u / ahır < ahurit, bahtsız < baksuz, kaygısız < kajgusuz, pınar < bunar,

i < ü / misafirhane < mysafirhane, (Alla, 2018:522),

Tekleşme:

/cc/ < /c/ seccade < sixhade,

/kk/ < /k/ musakka < musaka,

/ll/ < /l/ müteveli < myteveli,

/nn/ < /n/ cennet < xhenet, cehennem < xhehenem,

/rr/ < /r/ yarrabi < jarabi,

/ss/ < /s/ hisse < hise,

/zz/ < /z/ lezzetli < lezetshëm,

Arnavutçadan kullanılan Türkçe birleşik kelimeler:

alışveriş - allishverish, baklasarması - bakllasarma, başıbozuk - bashëbozuk, berberhane - berberhane, çakırkeyif - çakërrqejf, çamsakızı - çamçakëz, divanhane - divanhane, düztaban - dystaban, gülbehar - gjylbehare, haftabaşı - heftebash, hapishane - hapsane, harambaşı - harambash, kahvehane - kafehane, karabaş - karabash, karaboya - karabojë, karagöz - karagjoz, kasaphane - kasaphane, kastıyla - kastile, katmerpide - katmerpite, kebaphane - çebaphane, kerhane - çerhane, kınagecesi - kanaxheq, körfişek - qorrfishek, körsokak - qorrsoak, meyhane - mejhane, misafirhane - mysafirhane, namazbezi - namazbez, sabahleyin - sabahile, şekerpare - sheqerpare, sofrabezi - sofrabez, ustabaşı - ustabash.

Arnavutçadan Türkçe kelimelerle birlikte Türkçe’de kullanılan ekler de görülmektedir. Türkçenin isimden isim yapma “cik - xhik” eki ile Arnavutçadan kullanılan Türkçe kelimeler:

arpacık - arpaxhik, kapıcık – kapixhik.

Türkçenin isimden isim yapma “ci - xhi” eki ile Arnavutçadan kullanılan Türkçe kelimeler:

bedavacı - badihavxhi, belalı - belaxhi, bostancı - bostanxhi, boyacı - bojaxhi, bozacı - bozaxhi, camcı - xhamaxhi, davulcu - daullëxhi, dilenci - dilenxhi, faizci - fajdexhi, fenerci - fenerxhi, fırıncı - furraxhi, kahveci - kafexhi, kahveci, kalaycı - kallajxhi, kazancı - kazanxhi, kiracı - qiraxhi, köfteci - qyftexhi, kumarıcı - kumarxhi, kunduracı - kundraxhi, lahanacı - laknaxhi, nişancı - nishanxhi, odacı - odaxhi, postacı - postaxhi, rakıcı - rakixhi, semerci - samarxhi, seyirci - sehixhi, tatlıcı - tatlixhi, tavancı - tavanxhi, tenekeci - teneqexhi, tırpancı - kosaxhi, topçu - topxhi, tulumbacı - tullumbaxhi, tütüncü - duhanxhi, yorgancı - jorganxhi, zulümcü - zullumxhi.

Türkçenin isimden isim yapma “lık – lək” ekiyle Arnavutçadan kullanılan Türkçe kelimeler:

aklık - akllək (Gr.Gj.Shq, 2002 : 103), avukatlık - avokatllək, azgınlık - azganllək, bahtsızlık - baksuzlluk, bataklık - bataqçillək, bolluk - bollək, budalalık - budallallək, fukaralık - fukarallək, hacılık - haxhillək, hamallık – hamallək, haydutluk – hajdutllək (Gr.Gj.Shq, 2002 : 143), komşuluk - komshillək, marifetlik - marifetllək, ortaklık - ortakllək, pislik - pisllek, rahatlık - rahatllək, terslik - tersllək, terzilik – terzillək.

Türkçenin isimden isim yapma “lı/lu – li/lu” ekiyle Arnavutçadan kullanılan Türkçe kelimeler:

borçlu – borxhli, meraklı - merakli, merhametli - merhametli, pamuklu - pambukli, paralı - pareli, soylu - sojli.

Türkçenin “lar(lı) – larë/lerë” çokluk ekiyle Arnavutçadan kullanılan Türkçe kelimeler:

ağalar - agallarë, amcalar - xhaxhallarë, atlar - atllarë, babalar - baballarë, beyler - bejlerë, dervişler - dervishlerë, efendiler - efendilerë, kadılar - kadilerë (Gr.Gj.Shq, 2002 : 100), subaşlar - subashllarë, ustalar – ustallarë.

Türkçenin “sXz” olumsuz anlam türetme ekleriyle Arnavutçadan kullanılan Türkçe kelimeler:

bahtsız - baksuz, edepsiz - edepsöz, hırsız - hërsöz, uğursuz - ugursuz (Vajzoviç, 1999 : 157).

Shkurtaj, Çabej’in görüşlerine katılarak Arnavutçadan kemikleşmiş Türkçe kelimeleri şöyle tanımlar.

“Türkiye Türkçesi ağızlarının Arnavutçadaki izlerine sadece leksikolojik ve morfo-fonolojik verilere dayanarak değil, morfolojik ve sözdizimsel verilere dayanarak da ulaşmak mümkündür. Osmanlı dönemi Türkçesi kökenli sözcüklerimizin Arnavutçaya yerleşmesi konusu için, onların artık sözlükçemizin bir parçası olduğunu ve alıntı olarak hissedilmediklerini rahatlıkla söyleyebiliriz. Baba, teyze, bori, gjerdan, tepsi, top, tenxhere, jastëk, para, tava; Qerim, Ahmet, Fiqret gibi sözcüklere dayanan en büyük dilmimiz Eqrem Çabej "Türkçe verintiler Arnavutçanın eti ve kemiği olmuştur artık" diyerek konunun önemini vurgulamıştır.” (Shkurtaj, 2003: 57)

Türkçeden Arnavutçaya yerleşip anlamları değişmeyen kelimeler:

amca – aca / börek – byrekë / byreqe, köfte – qyfte / dayı – daja / döşek – dyshekë / dysheqe, fişek - fishekë, hendek – hendekë / hendeqe, ibrik – ibrikë / ibriqe, leylek - lejlekë, ocak – oxhakë /

oxhaqe (Gr.Gj.Shq, 2002 : 102), teyze – tezja (Alla, 2018:522), yastık – jastëk / jastëq, zambak – zambakë.

Arnavutçadan bazı fiiller Türkçe’de olduğu gibi kullanılır.

anlamak - angllatis³ (Jable, 2010 : 66), azmak - azdisem, azmak – azdis-u, basmak - bastis, batmak - batis, bayılmak - bajëlldis, beğenmek - begenis, bezmek - bezdis, bitmek - bitis, boyatmak - bojatis, çağırmaq - çakërdis, çalmak - çalldis, çatmak - çatalloj, dalmak - dalldis, değmek - degdis, inatlaşmak - inatos, kalmak - kallajis, kavurmak - kavërdis, kurmak - kurulldis, kurtarmak - kurtalis, rahatlamak - rehatoj, şaşmak - shastis, saymak - sajdis, sıkılmak - sëkëlldis, uymak - ujdís, varmak - vardis.

Arnavuçaya yerleşen müzik aletleriyle ilgili bazı Türkçe kelimeler:

çiçek - çyçek, çitelli – çiftetelli, def - def, gayda – gajde (Alla, 2018:521), halk - hallku, keman - qemane, şarkı - sharki, sevdalı - sevdalli, tambur - tambura, zurna - zurla.

İslam dininin etkisiyle Türkçeden Arnavutçaya yerleşen kelimeler:

abdest - abdesi, amin - amin, bayram - bajram, bismillah - bismilah, cehennem - xhehenem, cennet - xhenet, cennetli - xhenetli, cenaze - xhenaze, din - din, dua - dova, eceli - exheli, efendi - efendi, evlat - evlat, ezan - ezan, harçlık - harxhi, hatim - hatma, hayır ola - hajrollah, helal - hallall, ibadet - ibadet, iblis - ibliz, ikinci – ikinci, inşallah - ishalla, kandil - kandili, kible - kibla, kısmet - kismet, kıyamet - kijamet, mehdi - mejti, mektep - mejtep, merhaba - merhaba, namaz - namaz, peygamber - pejgamber, rahmetli - rahmetliu, ramazan - ramazan, sadaka - sadaka, selam - selam, tesbih - tespihe (Vajzoviç, 1999 : 58), yarrabi - jarabi, yatsı – jacia.

Arnavutçadan hayvan isimleri için kullanılan bazı Türkçe kelimeler:

akrep - akrep, aslan - asllan, at - at, deve - deve, domuz - domuz, hayvan – ajvan, kaplan - kapllan.

Arnavutçadan bitki isimleri için kullanılan bazı Türkçe kelimeler:

arpacık - arpaxhik, badem - badem, bahar - behar, bostan - bostan, dut - dudë, ergüven/arguvan - jorgovan, fasulye - fasule, hurma - hurma, ıspanak - spinaq, zambak - zambak, karanfil - karafil, kaysı - kajisia, limon - limon, mısır - misër, muşmula - mushmolla, pamuk - pambuk, patlıcan - patlixhan, sümbül - zymbyl, şeker-sheqer, yasemin – jasemin.

Arnavutçadan renk isimleri için kullanılan bazı Türkçe kelimeler:

al – all, mavi - mavi, pembe - pembe, sarı - sari, yeşil – jeshil.

Arnavutçadan ölçü ve para birimlerinde kullanılan bazı Türkçe kelimeler:

dakika - dakikë, dinar - dinar, hisse - hise, okka - okë, para - para, saat - sahat, tabak - tabak, tarife - tarifa.

³ Kosova Türk Ağzılarının Ses Olayları’nda “angla-“ fiil kökü, “dingle-, angla-, yeng-“ gibi eski şekli muhafaza etmiş, bugün özellikle Prizren ve Mamuşa Türk Ağzılarında halen kullanılmaktadır. Arnavutçada kullanılan “angllatis” fiili Kosova Türk Ağzılarından etkilendiğini gösterir.

Arnavutçadan coğrafi terimler için kullanılan bazı Türkçe kelimeler:

düz - dyz, hendek – hendek, tepe – tepe.

Arnavutçadan gıda ürünleri için kullanılan bazı Türkçe kelimeler:

arpacık - arpaxhik, aşure - ashure, ayran - ajran, badem - badem, baklava - bakllava, bamya - bamje, bardak - bardak, biber - biber, börek - byrek, bostan - bostan, boza - bozë, bulgur - bollgur, cezve - xhezve, çay - çaj, çorba - çorbë, dolma - dollma, fincan - filxhan, güğüm - gjygym, helva - hallvë, hurma - hurma, ibrik - ibrik, ıspanak - spanak, kaçamak - kaçamak, kadayif - kadaif, kahve - kafe, katmerpite - katmerpite, kaymak - kajmak, kaysı - kajsi, kazan - kazan, kebab - qebap, koçan - koçan, limon - limon, lokum - llokum, mangal - mangall, mantı - mantija, maydanoz - majdanoz, meyhane - mejane, meze - meze, musakka - musaka, nargile - nargjile, nişasta - nisheste, oklağı - okllaji, pancar - panxhar, pastırma - pastërma, pekmez - pekmez, pestil - pestil, pide - pite, pilav - pilaf, poğaç - pogaçe, portakal - portokall, rakı - raki, revane - revani, sahan - sahan, sakız - sakëz, sarma - sarma, şeftali - shifteli, şeker - sheqer, şerbet - sherbet, simit - simite, sini - sini, şişe - shishe, sofr - sofër, somun - samun, sucuk - suxhuk, şurup - shurup, susam - susam, sütlüyaş - sytljash, tabak - tabakë, tas - tas, tatlı - tatli, tava - tavë, telve - telve, tencere - tenxhere, tepsi - tepsi, tulumba - tullumba, turşu - turshi, yoğurt - jogurt, zeytin - zejtin.

Sonuç ve Öneriler

1980 / 90'lı yıllarda kahvehanelerde “Türk çayı ve Türk kahvesi” kültürü, 2000'li yıllarda “İtalyan espresso ile makyato” kahvesine yerini bırakarak “Türk çayı” yok denecek kadar az kullanılmaya başlanmıştır. 50 yıl öncesine kadar köy ahalisinin şehirlerde kendini ifade etmek için Türkçe öğrenmesi gerekirken, 50 yıl sonra köy ahalisi şehirlere yerleşmeye başlamış, şehirlileşme ile Batılılaşmayı birbirine karıştırarak, Batı hayranlığı hayaliyle görünürde Batılılaşmış, Batılılaşmış elit tabakayı oluşturacağını sanmıştır. Dilde olduğu gibi kültür, gelenek, görenek, örf, adetler değiştirilmiş hatta unutulmaya yüz tutmaktadır. 1999 savaşından 20 yıl öncesi ve 20 yıl sonrasında Arnavutçanın büyük değişiklikler yaşadığı görülmektedir. Özellikle ekonomik sıkıntılar ve siyasi huzursuzluk nedeniyle sürekli Batı ülkelerine göç eden nüfusun, AB ülkelerinin etkisi sayesinde kendi kültürlerinden taviz vermelerine sebep olmuştur.

1. Çığ gibi büyüyen ve her geçen gün dil ve kültürü işgal eden küreselleşme, Arnavutların zor bir dönemden geçeceği görülmektedir. Eskiden olduğu gibi milli değerlere daha fazla önem vererek Batı hayranlığından çok kendi milli değerlerine sahip çıkmalıdırlar.
2. Dillerine yabancı kelimeler almak yerine eski Arnavutçadan unutulmuş ya da kullanılmayan kelimeleri başta Albanoloji Enstitüsü olmak üzere Arnavut bilim dünyası bunun kendi lehlerine sonuçlanacak şekilde fikirler vermeli, kararlar almalıdır.
3. Bu sadece Albanoloji Enstitüsüyle değil, toplumu bilinçlendirerek toplumsal mücadele vermelidirler.
4. Arnavut bilim dünyası ile devlet kurumları birlikte sivil toplum kuruluşları da katılıp dil ve kültür faaliyetlerini artırarak bu tür faaliyetlere daha fazla önem vermelidirler.

5. Dilde, kültürde, fikirde, siyasette Sırlara karşı göstermiş oldukları direnişi, küreselleşme karşısında teslim olmadan göstermelidirler.
6. Medya ve gazeteler yerine kültür faaliyetleri yanında, daha fazla kitap yazılmalı, okunmalı, dergiler üretilmeli ve toplumu kitap ve dergilere yönlendirmelidirler.
7. Siyasetten çok bilime, bilim adamlarına önem vermelidirler.
8. Arnavutça tiyatro, film, dizi gibi bunlara benzer faaliyetler artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ALLA, Jetmira (2018). “Arnavutçadanki Türkçe Kelimelerde Ses Olayları” *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi* / 2018/ Yıl 6. Sayı 12. Sayfa 516 – 524
Gramatika e gjuhës shqipe 1, Akademia e shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe e Letërsisë, Tiranë 2002, f. 102
- HOXHA, Mithat (2011). “DIVANI Junus Emre” Logos – A / Shkup-Prishtine-Tirane / s. 5 – 231
- JABLE, Ergin, (2010). *Kosova Türk Ağzları – İnceleme – Metin – Sözlük*, Yayınlanmamış Doktora Tezi / Sakarya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MORİNA, İrfan (1985). “Arnavut Atasözlerinde Türkçe Sözcükler I” *Çevren/ Toplum Bilim ve Sanat Dergisi/ Priştine / Yıl XII/ Sayı 46/ Mart – Nisan*.
- MORİNA, İrfan (2010). ”Türkçenin Balkan Dillerindeki Rolü ve Gücü” *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 16 -18 Aralık 2010, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, İzmir.
- MULLAKU, Latif (1990). “Türkçenin Arnavutça Üzerindeki Etkisi” *Çevren/ Toplum Bilim ve Sanat Dergisi / Priştine*.
- SHKURTAJ, Gj. (2003). “Kahe dhe dukuri të kulturës së gjuhës shqipe,” Tiranë 2003, s.57.
- VAJZOVIÇ, Hanka (1999). *Orijentalizmi u knji ževnom djelu lingvistička analiza*, Sarajevo 1999, s. 58 /157 /143/102/103